

## יוֹזֵין קְלֶצְקוֹ

לפני שמונים שנה היתה העיר ווילנה הומיה לקראת ילד-נפלא אחד שנתגלה פתאום בבית אחת המשפחות המיוחסות אשר בעיר הזאת. „עלוי“ חדש אשר העיר עליו את השתוממותם של כל תושבי העיר. וימים רבים היה שם הנער הזה נשא על שפתי כל איש ואיש. לכולם היה הילד הנפלא הזה הופעה מזהירה והרבו לספר בשבחו.

עיר ווילנה עמדה אז על מרום פסגת תהלתה. העיר היתה אז מרכז לתורה ולהשכלה, והופעת „עלויים“ נפלאים היתה אז חזון נפרץ ב„ירושלים דליטה“. עוד נשמרה בה המסורה של הגאון מווילנה והמצב הקולטורי היה בעצם פריחתו. עוד היה אז בחיים פאר המשכילים אד”ם הכהן—אשר היה הכהן הגדול לשרת במקדש השירה העברית, ואשר כל המשכילים ופרחי הסופרים העברים שבימים ההם כרעו ברך לפניו והקטירו קטורת לכבודו. זכרו של המשורר הרך והענוג מיכה יוסף עוד היה רענן וחי בלבות מעריציו. כבר פרש את כנפי הנשר שלו והראה את מתלעותיו הלבאי הצעיר של השירה העברית החדשה, — יהודה ליב גורדון. כבר עשו להם שם בחכמתם והפיצו את מעינותיהם החוצה החכמים והסופרים שטראשוק, מ. א. גינזבורג, רש”י פין, ק. שולמאן והאב והבן קצנלבוין ויתר חכמי ווילנה ותורניה. ובכל זאת עשתה הופעתו של ה„עלוי“ החדש הזה רושם כל-כך גדול, עז וגמרץ, ושמו נתפרסם לתהלה לא רק בעיר מולדתו, כי אם בכל ארץ רוסייה, וגם מעבר לגבולותיה, היה שמו מהולל ומרומם.

יהודה קלאצקא היה שמו של הילד הנפלא הזה, אשר בהיותו בן תשע שנים כבר קנה לו שם בתור משורר. התקוה שעשעה את כל מכיריו, כי נזר השירה העברית יושם על ראשו; עודנו ילד — וכבר ידע על בורין שפות אירופיות אחדות, ביחוד את השפה

הצרפתית והשפה הפולנית, אשר היו חביבות עליו במאד ועשה בהן חיל. מלבד זה היה כחו רב בתלמוד ונושאי-כליו ורבני העיר רגילים היו להתפלפל אתו על-אדות שאלות וסוגיות חמורות בתלמוד ולרוב יצא כמנצח. ולהמשכילים העברים — להם היה הילד-המשורר לילד-שעשועים; כולם נבאו לו עתידות גדולות בתור משורר עברי בחסד עליון.

והיו מקרים, שגם משכילים מארצות אחרות היו מבקרים את ווילנה והיו סרים לביתו של ר' צבי קלאצקא, יהודי אמיד, תורני ומשכיל נכבד בעיר, האב המאושר של יהודה, בכדי לבלות שעות אחדות עם „הילד הנפלא, היפה והפקח, אשר מתוך עיניו נשקפת חכמתו הרבה וידיעותיו גדולות ועצומות כאיש בא בימים וגדול בחכמה“. כך תאר אותו אחד הסופרים האשכנזים המצוינים בימים ההם במאמר מיוחד על-אדות המשורר הצעיר באחד המאספים הספרותיים המהוללים שיצאו אז באשכנז. הסופר ההוא בא בכונה אל ווילנה, בכדי לראות בעיניו את הנער הנפלא הזה אשר „אחד הוא ואין שני לו בתבל“.\*

הילד יהודה-ליב היה אוהב להתוכח עם אורחיו ולהרבות אתם שיחה, ביחוד על ענינים ושאלות הנוגעים אל הספרות. עונג מיוחד היה לו להמשורר הצעיר כשהיו מדברים אתו פולנית. הוא היה אז מתלהב כולו. עיניו השחורות היו אז מזהירות ודולקות ביותר. ברצון היה ממלא אז את בקשתו של האורח ומקריא לפניו את אחד משיריו שכתב בשפה הפולנית, שהיו רעננים וספוגים טל-הילדות ומלאים רוח ועדנה. צלילי כנורו השמיעו אז המית געגועים עזים, והביאו את האורח לידי תמהון ולפעמים גם לידי דמעות.

ושמו הטוב של הילד - המשורר הגיע — אחרי שיצא קובץ שיריו הראשון בפולנית — גם אל הצאר ניקולאי. ומסורה בפי בני ווילנה, כי הצאר בכבודו ובעצמו הלך לוויילנה בכדי לתהות על קנקנו של הילד הנפלא הזה, אשר כל פה מלא תהלתו, ולראות במה כחו גדול. הילד עשה רושם כליכך גדול על הצאר, עד שלא היה יכול להתאפק מלחבק אותו ולהלל אותו בפיו. הצאר, שבכלל רצה אז

\* תוכן המאמר הזה שנרפס בהמאסף האשכנזי „מזרח ומערב“ של שנת 1840 תורגם ביסמו על-ידי א. מ. מוהר ב„ירושלים“ חוברת שניה, 1845, ע' 99-97.

ל"השכיל" את היהודים, וכפה עליהם את ההשכלה כגיגית, רצה להכניס את הנער הזה תחת כנפי חסותו ולעשות אותו לאדם המעלה. הצאר לא היה שבע-רצון ביותר מזה שקלאצקא כותב את שיריו בהשפה הפולנית ולא ברוסית, והעיר אותו על זה. אך הילד-המשורר ענה אותו באומץ-לב, כי בעיניו מוצאת חן דוקא השפה הפולנית ולעולם לא יטבול את עטו לכתוב אף שורה אחת בהשפה הרוסית, השנואה עליו. מספרים עוד, כי בתשובתו זו עורר עליו את חמת הצאר, וזאת היתה הסבה שעזב פתאום את ארץ רוסיה והתיישב בליפסיגה, במקום שהחל להשתלם בלמודים.

אולי אין הדברים האלה נכונים כלל, אולי הגהו הספור הזה רק פרי-הדמיון של בני דורו, אבל זה מראה עד כמה היה שמו של הילד הזה נודע ומפורסם בזמנו, עד שארגו על אדותיו מסכת של אנדות כאלו.

בטרם עזבו את ווילנה יצאה לאור, לכבוד ה"בר-מצוה" שלו, מחברת שיריו העבריים בשם "מנחת תודה", והמשכילים העבריים קבלו אותה בסבר פנים יפות וגמרו עליה את ההלל. הוא גם השתתף בשיריו ובספוריו בהמאסף "פרחי צפון" שהוציא ש. י. פיין בראשית שנות הארבעים למאה שעברה. בשנת 1842 יצאה לאור בליפסיגה מחברתו השניה "דודאים" שהכילה שירים וספורים שונים. קלאצקא היה אז בן שש-עשרה שנה, והמחבר הצעיר הביט על פרי-נעוריו אלו כעל פרי-בוסר ומציין אותם כ"חטאת הנעורים" שלו, ובהקדמתו הוא מבטיח לעבוד תמיד בספרות העברית ולהקדיש את עטו אך ורק לעמו האומלל והמעונה...

אבל הוא לא שמר את הבטחתו. השם יהודה-ליב קלאצקא לא נזכר עוד בספרות העברית. השם יהודה נדחה מפני יוליאן, ובמקום השפה העברית התחיל לכתוב פולנית וצרפתית. השם קלאצקא נשכח ונמחה לגמרי מתוך זכרונו של העם היהודי, מפני שהוא שכח את עמו והמיר אותו בחרפה בעם אחר...

רק זמן קצר עבר מיום הופעת ה"דודאים" של קלאצקא, והמשורר הרך והעדין, הילד הנפלא, תפארת היהודים בוילנה, עזב את דת אבותיו והמיר אותה בדת הקתולית. הוא היה לקתולי אדוק ולפאטרויט פולני כל-כך נלהב עד ששכח לגמרי את מקור מחצבתו

ולא רצה לדעת עוד על עמו המעונה והסובל. המשורר שנסינו הראשון בשירה העברית היתה אלגיה על ענות העם היהודי ונשבע לבכות כתנים את צרותיו, — חלל את שבועתו. הוא הקדיש את כחותיו בעד שחרורו של העם הפולני, אשר בדם עם ישראל חגג עכשיו את חג־חרותו הראשון.

יהודה־ליב קלאצקא היה להסופר המפואר והמפורסם בשם „פאן קלאצקא“ ולמנהיגם הגדול של הפולנים. הוא היה הרוח החיה בעת המרד האחרון של הפולנים בשנת 1863, וגם אחרי המפלה הגדולה שנחלו, לא התיאש. הוא לא נח ולא שקט, והוסיף לעבוד בשביל לעודד את רוח הפולנים.

יוליאן קלאצקא התמכר או בכל כשרונותיו הגאונים לעבודה בכל מקצועות הספרות והעסקנות הצבורית. הוא כתב את דברי ימיהם של הפולנים, הביע את צערם ותקותם, ושיריו היו להבות־אש להפיח מרד להסיר את עול הזרים מעליהם. הוא גם נאם נאומים ופנה אל דעת הקהל באירופה ומחה לפני השליטים הגדולים על העול הנעשה להעם הנבחר — העם הפולני; וכמו־כן הקדיש את כל הונו הרב לשחרורה של המדינה הפולנית. ואחרי שעלה לגדולה ונהיה לאחד היותר חשובים בחצר הוואטיקאן ברומא, היה קלאצקא לעמוד־התוך, אשר כל התנועה הפולנית באירופה היתה נשענת עליו.

והסופר הגדול והמדינאי המצוין הזה, אשר עם דבריו התחשבו רביי־הממשלות והדיפלומאטים האירופיים, לא שם את לבו אל מכאובי בני עמו ולא נתעורר עוד לחמלה עליהם ולא נסה לריב את ריבם. הוא שכח את שבועת נעוריו ומחה מעל לוח לבו גם את העיר אשר זכרונות ילדותו היו קשורים ושלובים בה. הקתולי האדוק הזה שבכל האש שבלבו התרפק על עם נכר, פנה עורף לכל קדשי עמו. ולא רק שלא עלו על לבו הרהורי חרטה על הדבר הנורא שעשה ביום נמהר אחד, אלא לא נמנע לתת יד לצורריו ואויבינו...

שנאתו של קלאצקא לעמו היתה עזה והכתה שרשים בעמקי־לבבו. את זה אפשר לראות מתוך כמה ממאמריו בשייכות להשתתפותם של הצעירים היהודיים במרד האחרון של הפולנים בשנת 1863. הוא לא רצה בשום אופן לסלוח להם את חטאם הגדול לעם הפולני בזה, שמצאו את עצמם והתחילו לעבוד בעד עמם הם. אולי

לא רצה לסלוח לעצמו את חטאו הוא בזה, שהוריד בימי-נעוריו דמעה יתומה אחת על שבר עמו.

יוליאן קלאצקא מת בשנת 1906 בקראקוי, במקום שבלה את שנותיו האחרונות בתור פרופיסור בהאוניברסיטה הפולנית. הוא בא לאוסטריה על-פי הזמנתו של הדיפלומאט האוסטרי המפורסם גראף פאן בייסט, שהתוודע אליו בפאריז ומאמריו הפוליטיים של קלאצקא משכו עליהם את תשומת לבו. קלאצקא קבל תיכף לבואו לאוסטריה משרה חשובה בהמיניסטרום האוסטרי, בכדי שישפיע ברוחו על הפולנים בגאליציה, אחרי אשר קלאצקא היה נחשב בעיניהם ל"פולני היותר גדול". בשנת 1871, בימי מלחמת צרפת ואשכנז, נבחר קלאצקא לציר אל בית נבחרי העם באוסטריה. קלאצקא נשא אז את נאמו ההיסטורי המפורסם, אשר בו דרש מאת ממשלת אוסטריה לבוא לעזר צרפת במלחמתה, ולהנקם בזה מאת אשכנז על נצחונה בשנת 1866. דרישתו לא נתמלאה, וקלאצקא עזב בחרי-אף את מושבו בהפארלאמנט ואת בירת אוסטריה לנצח. הוא התיישב בקראקוי בתור פרופיסור בהאוניברסיטה הפולנית. בשנותיו האחרונות עסקה רק מחשבה אחת את מוחו וזהי תבוסתן של רוסיה וגרמניה. שנאתו לשתי הארצות האלה היתה עזה מאד וחלם תמיד את חלום מפלתן יחד עם חלומו על שחרור הפולנים. חלומו נתקיים. פולין נשתחררה. תבוסת הרוסים והגרמנים היתה שלמה, ועל משואותיהן הולכת ונוצרת פולין גדולה ואדירה. גדולתה של פולין אמנם לא בעמלה באה לה, ואת נצחונה חגגה בדמי יהודים. לוא היה "פאן קלאצקא" חי כיום, בודאי שלא היה שם אל לבו ולא היה מצטער כלל על דמי היהודים שנשפכו כמים לכבוד שחרורו של העם האהוב לו. נפשו הרכה והעדינה של המשורר בודאי שלא היתה מזדעזעת למראה ילדים רכים מרוטשים ומתגוללים בראש כל חוצות וזקני יהודים מגודעים וכרותים בידי הפולנים. בשביל הרוצחים האלה עזב את דתו, בגד בעמו, שכח את הוריו ודחה אותם בשתי ידי. אולם אפשר, שהפולנים אינם מכירים לו טובה רבה ומי יודע, אילו היה חי עכשיו, אם היו הפולנים מבדילים אותו לטובה בשעת עריכת הפרעות, אם היו סולחים לו את מוצאו היהודי.

ביום חג נצחונם הגדול של הפולנים לא זכרו כלל במנהיגם וסופרם הגדול, זה שנלחם את מלחמותיהם והביע את געגועיהם העזים לשחרור-ארצם, לא הם העלו את שמו על ראש שמחתם, כי אם — — עדת היהודים בוויילנה. היא נזכרה פתאום בכך-הנדח שלה, זה שהיה לפנים גאונה והדרה ואשר בגד בה באופן כל-כך נתעב ונבזה. כלפני חצי שנה החליטה עדת היהודים לקרוא את הרחובות שבהם גרו גדולי וויילנה על שמותיהם, והיה אדם אחד שהציע, כי יקרא גם שם קלאצקא על הרחוב שבו נולד ...

מי יודע? אולי נמצאים עוד בוויילנה גם היום זקנים אשר השם יהודה-ליב קלאצקא הוא להם לאבן-חן, בזכרם את העונג הרב ששבעו ממנו בהיותו עוד הנער התמים והרך? יוכל היות, כי לרבים לא היה ידוע כלל, כי ילד שעשועם זה הוא הוא שונא היהודים „פאן קלאצקא“.

ההצעה לא רק שלא נתקבלה אלא נדחתה בהתמרמרות על המציע.

וויילנה, וויילנה היהודית, נקמה את נקמתה בזה שבגד בה וחרתה על לבה את שמו לדראון עולם.